

**ПРОГРАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ПІДВИЩЕННІ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ**

У статті розглянуто програми та інструменти ЄС, спрямовані на розвиток людського потенціалу України. Особливу увагу приділено дослідженню сфер функціонування програми ЄС ЕРАЗМУС+, направленої на підвищення конкурентоспроможності людського потенціалу у сфері освіти, формування освітньо-кваліфікаційного та громадянсько-політичного потенціалу молоді. Визначено перспективи дотримання Україною підходу людського виміру ЄС.

Ключові слова: людський потенціал, євроінтеграція, програми ЄС.

L. B. MARTYNOVA
Khmelnitsky National University**EUROPEAN UNION PROGRAMS IN INCREASING THE HUMAN POTENTIAL
COMPETITIVENESS OF UKRAINE**

The aim of the article is to study programs and instruments of the European Union in promoting human development in Ukraine. According to the Association Agreement in 2014, Ukraine has to make every effort to gradual approximation of its policies to the EU policy, ensure the accordance of law, standards and practice in employment, social affairs and equal opportunities with the same of the EU. In turn, the European Union helps Ukraine to achieve progress in acquiring scientific and technological knowledge that are important for sustainable economic development through the development of research capacity and human potential. According to the basic principles of the European Neighbourhood Policy, the action in this course takes place by Ukraine's participation in certain Community programs and experience exchange. In the article the programs and instruments of the EU aimed at human development in Ukraine are considered.

Keywords: human potential, eurointegration, EU programs.

Постановка проблеми. Імперативом становлення національної конкурентоспроможності України на сьогоднішній день є її участь у процесах європейської інтеграції. Вступ до ЄС вважається основним стимулом та запорукою модернізації економіки та всіх сфер суспільного життя. Комплексний вплив конкуренції на єдиному європейському ринку; вільного доступу до новітніх технологій, капіталу, інформації; підвищення людського потенціалу шляхом реалізації на єдиному ринку за умов вільного руху його носіїв; створення більш сприятливого інвестиційного клімату; зростання взаємообміну в науко- та техноємних галузях здатний забезпечити зростання продуктивності економіки та темпів її технологічної модернізації. У цьому руслі особливої актуальності набуває дослідження механізмів сприяння Європейським Союзом розвитку людського потенціалу України у напрямі інтенсифікації її євроінтеграційного курсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду перебігу та особливостей процесу європейської інтеграції України присвячені праці ряду українських науковців І. Артємова, Ф. Ващука, І. Гнибіденка, Л. Михайлової, Р. Офіцинського, А. Розказова та інших. Серед зарубіжних праць, що зосереджуються на проблемах розширення ЄС на Схід, заслуговують уваги дослідження експертів міжнародних організацій та структурних підрозділів ЄС, зокрема, Організації економічного співробітництва і розвитку, Європейської комісії, Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Ради з міжнародних відносин, Ради європейських досліджень тощо. В той же час, в наукових доробках мало уваги приділяється механізму сприяння Європейським Союзом євроінтеграційним прагненням сусідніх країн, зокрема України, особливо у сфері людського розвитку.

Метою статті є дослідження програм та інструментів Європейського Союзу у стимулюванні розвитку людського потенціалу України.

Основний матеріал дослідження. Згідно з Угодою про асоціацію 2014 року, Україна має докласти максимальних зусиль для побудови функціонуючої ринкової економіки, поступового наближення своєї політики до політики ЄС, забезпечити відповідність праву, стандартам та практиці ЄС у сфері зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей [1]. В свою чергу, Європейський Союз сприяє Україні у досягненні прогресу в набутті наукових та технологічних знань, важливих для забезпечення сталого економічного розвитку, шляхом розвитку дослідних потужностей та людського потенціалу. В силу основних засад Європейської політики сусідства [2, с. 9-10], це відбувається за рахунок збільшення участі України у певних програмах Співтовариства та обміну досвідом.

Тематичні програми ЄС спрямовані на розвиток внутрішніх політик Співтовариства у соціальній, гуманітарній, торговельно-економічній та інших сферах. Участь у програмах передбачає попереднє укладення рамкової угоди між Україною та ЄС, яка встановлює загальні умови доступу до програм ЄС.

До прикладу, 1 листопада 2011 р. набув чинності Протокол до Угоди про партнерство і

співробітництво про Рамкову угоду між Україною та ЄС про загальні принципи участі України в програмах Співтовариства (Закон України про ратифікацію від 21 вересня 2011 р. № 3764), що дозволяє Україні стати повноправним учасником більше ніж двадцяти галузевих програм у сферах енергетики, конкурентоздатності та інновацій, комунікації, споживчої політики, охорони здоров'я, культури, освіти та науки, молодіжної політики тощо.

Починаючи з 2014 р., у рамках Бюджету ЄС на 2014–2020 роки Європейською Комісією модифіковано перелік програм, у тому числі за умовами участі у них країн Східного партнерства відповідно до формування пріоритетів розвитку ЄС [3]. Серед них варто виділити програми, спрямовані на підвищення конкурентоздатності людського потенціалу України, головним чином, направлені на розвиток його освітньо-кваліфікаційної та громадянсько-політичної складових (табл. 1).

Таблиця 1

**Програми ЄС, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності людського потенціалу України
(складено автором на основі [3, 4])**

	Підхід	Напрями діяльності	Цілі	Основні види діяльності за напрямом	
Програма ЕРАЗМУС+	Освіта, навчання та молоді: ландшафт, що змінюється: - глибока економічна криза та високий рівень безробіття серед молоді; - вакансії існують, але так само існує брак навичок і низька здатність випускників до працевлаштування; - зростаючі вимоги до висококваліфікованої праці; - глобальне конкурентне змагання за таланти; інтернаціоналізація освіти; - надзвичайне розширення пропозицій щодо навчання та навчального потенціалу ІКТ; - взаємодоповнюваність між офіційним, інформальним і неформальним навчанням; - потреба в тісніших зв'язках зі світовим ринком праці	Шкільна освіта	Ключовий напрям діяльності – КА1: Мобільність працівників	Розвиток компетентностей працівників шкіл (іноземні мови, ІКТ тощо) Можливості професійного розвитку за кордоном	Професійний розвиток Участь у спеціальних курсах / тренінгах за кордоном Стажування на робочому місці / спостереження за роботою колег за кордоном у партнерській школі / іншій організації в сфері шкільної освіти Викладання (викладацьке відрядження)
			Ключовий напрям діяльності – КА2: Стратегічні партнерства	Школи, місцеві / регіональні органи управління освітою, заклади та факультети підготовки вчителів, інші типи організацій у різних країнах розвивають, поширюють і втілюють інноваційні практики	Міжсекторальна співпраця між школами та іншими організаціями, що веде до розроблення навчальних планів і програм, посилення базових навичок Створення партнерств / консорціумів місцевими / регіональними органами управління освітою та школами, наприклад з метою покращення пропозиції освітніх послуг для молодих людей Обміни групами учнів для навчання / тренінгів в рамках проекту, спрямованого на посилення, наприклад, мовних навичок і міжкультурної обізнаності eTwinning для онлайн-обмінів учителів, проведення онлайн-семинарів, професійного розвитку вчителів, студентів і викладачів педагогічних закладів освіти із залученням учнів
			Ключовий напрям діяльності – КА3: Підтримка реформ	Взаємне колегіальне навчання вищих посадових осіб, відповідальних за вироблення освітньої політики, педагогічних практиків, дослідників, а також організацій-учасників і груп інших стейкхолдерів Розвиток національної політики та європейський діалог	Транснаціональне експериментування щодо заходів інноваційної політики та їх перенесення до інших систем.
	Вища освіта	Ключовий напрям діяльності – КА1: Мобільність студентів у вищій освіті	Надати більше кращих можливостей для розвитку навичок і компетентностей у студентів, залучити найкращі таланти з-за кордону	Кредитна мобільність, включаючи стажування за кордоном: мобільність для студентів відкрита для країн-партнерів в обох напрямках Ступенева мобільність: зразкові спільні магістерські програми, пропонувані університетами Європи та, в деяких випадках, країн-партнерів, що приваблюють найкращих студентів з усього світу Гарантії студентських позик: посилення мобільності студентів магістратури в Європі (тільки для ЄС)	
		Ключовий напрям діяльності – КА1: Мобільність працівників у вищій освіті	Надати більше кращих можливостей для підвищення якості викладання та навчання	Викладання (викладацьке відрядження): розроблення інноваційних методів викладання, мобільність відкрита для країн-партнерів в обох напрямках Професійний розвиток: удосконалення навичок і компетентностей у викладацького складу та адміністративного персоналу, відкритий для країн-партнерів в обох напрямках Запрошення працівників підприємств: з метою підвищення актуальності навчальних програм	

	Підхід	Напрями діяльності	Цілі	Основні види діяльності за напрямом
Програма ЕРАЗМУС+	Освіта, навчання та молодь: ландшафт, що змінюється: - глибока економічна криза та високий рівень безробіття серед молоді; - вакансії існують, але так само існує брак навичок і низька здатність випускників до працевлаштування; - зростаючі вимоги до висококваліфікованої праці; - глобальне конкурентне змагання за таланти: інтернаціоналізація освіти; - надзвичайне розширення пропозицій щодо навчання та навчального потенціалу ІКТ; - взаємодоповнюваність між офіційним, інформальним і неформальним навчанням; - потреба в тісніших зв'язках зі світовим ринком праці	Ключовий напрям діяльності – КА2: Співпраця задля інновацій (Стратегічні партнерства)	Зміцнення співпраці між ВНЗ та ключовими стейкхолдерами (підприємствами, науково-дослідними установами, соціальними партнерами, місцевими / регіональними органами влади, іншими організаціями у галузі освіти, професійної підготовки або молодіжної політики) заради сприяння якості та інноваціям у вищій освіті	Розроблення, тестування, запровадження нових спільних навчальних планів і програм, спільних модулів, інтенсивних програм навчання Розвиток співпраці з підприємствами в рамках проектів з метою вивчення прикладів з реального життя Використання потенціалу відкритих освітніх ресурсів, спільного (колективного) та персоналізованого навчання Інтеграція різноманітних форм і методів навчання (дистанційного, заочного, модульного)
		Ключовий напрям діяльності – КА2: Співпраця задля інновацій (Альянси знань)	Посилити структуровану та довготермінову співпрацю між ВНЗ і підприємствами задля пошуку інноваційних шляхів вироблення і поширення знань у проектах, націлених на результат, зокрема, у новітніх галузях	Розроблення нових мультидисциплінарних навчальних планів, що відповідають потребам бізнесу Стимулювання розвитку у студентів, викладачів і працівників компаній підприємницького способу мислення Сприяння обміну, поширенню та спільному створенню нових знань за участю ВНЗ і підприємств
		Ключовий напрям діяльності – КА2: Співпраця задля інновацій та обміну кращими практиками (Розвиток потенціалу вищої освіти (ex-TEMPUS))	Підтримка напрацювань/розробок ЄС в сфері освітньої політики задля досягнення кращого системного впливу	Спільні проекти: Нові навчальні плани та програми, методологія викладання та навчання, розвиток (підвищення кваліфікації) персоналу, забезпечення якості, урядування, інструменти Болонського процесу Структурні проекти: Реформи на національному рівні за участю органів влади в країнах-партнерах (модернізація освітньої політики, заходи із запровадження Болонського процесу, урядування та менеджмент в системі вищої освіти...)
		Ключовий напрям діяльності – КА3: Підтримка реформ	Підтримка	Підтримка Відкритого методу координації, порядок денний з модернізації вищої освіти, Болонський процес Розвиток і запровадження інструментів прозорості ЄС (СКТС) Визнання кваліфікацій (NARIC – Національний інформаційний центр офіційного визнання свідоцтв про освіту) Мережа експертів з реформування вищої освіти у країнах-сусідах та країнах-кандидатах Міжнародний діалог щодо освітньої політики Всесвітня асоціація випускників Міжнародна привабливість і пропагування
		Напрямок Жан Моне	Активізувати євроінтеграційний дискурс, сприяти досконалості євроінтеграційних студій, залучати вищі навчальні заклади до дослідження євроінтеграційних процесів та поширення ідей Об'єднаної Європи	Напрямок діяльності: викладання та дослідження: 1. Модулі – розроблення та викладання курсів, навчальних програм, присвячених ЄС та євроінтеграційній тематиці, обсягом не менше 40 годин, із подальшим включенням до навчальних планів і програм. 2. Кафедри – викладацькі ставки обсягом не менше 90 годин для викладачів, науковців, що спеціалізуються на європейських студіях, розроблення нових та оновлення існуючих курсів євроінтеграційної тематики, наукові розвідки, керівництво дослідницькими проектами з євроінтеграційної тематики. 3. Центри досконалості – заснування та підтримка діяльності ресурсних центрів, утворених на базі університетів, із залученням асоціацій, мереж, фахових спільнот, з метою заохочення їх до проведення міждисциплінарних досліджень з питань європейської інтеграції та розповсюдження результатів їх діяльності через медіа-ресурси та комунікативно-інформаційні заходи. Напрямок діяльності: дебати та обміни: 1. Мережі – сприяння співробітництву міжнародних дослідницьких колективів (участь мінімум 5 різних країн), стимулювання академічної полеміки та міждисциплінарних досліджень, поширення результатів. 2. Проекти – активізація євроінтеграційного дискурсу через конференції, семінари, круглі столи, літні школи, опрацювання новітніх підходів і методологій дослідження, створення платформ для обміну знань з метою поширення кращих практик і досвіду; творення нового змісту. Напрямок діяльності: підтримка організацій або асоціацій Підтримка надається: Організаціям: з метою збору, осмислення, аналізу та поширення фактів і знань про Європейський Союз; активізації викладацької та тренінгової діяльності у сферах, що стосуються євроінтеграційних процесів, на рівні магістратури або в рамках підвищення кваліфікації. Асоціаціям: задля організації та здійснення їх статутної діяльності, якщо вона пов'язана із євроінтеграційними студіями, поширенням інформації про Європейський Союз, сприянням активному громадянству.

	Підхід	Напрями діяльності	Цілі	Основні види діяльності за напрямом	
Програма ЕРА3МУС+	Освіта, навчання та молодь: ландшафт, що змінюється: - глибока економічна криза та високий рівень безробіття серед молоді; - вакансії існують, але так само існує брак навичок і низька здатність випускників до працевлаштування; - зростаючі вимоги до висококваліфікованої праці; - глобальне конкурентне змагання за таланти: інтернаціоналізація освіти; - надзвичайне розширення пропозицій щодо навчання та навчального потенціалу ІКТ; - взаємодоповнюваність між офіційним, інформальним і неформальним навчанням; - потреба в тісніших зв'язках зі світовим ринком праці	Професійно-технічна освіта (ПТО)	Ключовий напрям діяльності – КА1: Мобільність ПТО	Збільшення можливостей щодо навчання за кордоном для учнів ПТО заради набуття ними навичок, необхідних для переходу від освіти та підготовки до роботи (професійної діяльності) Покращити / набути практичного досвіду та / або оновити педагогічні навички фахівців ПТО (учителів, тренерів у компаніях, а також адміністративного складу, наприклад, керівників організацій, менеджерів з питань навчання, консультантів з профорієнтації)	Стажування учнів за кордоном на підприємствах, у державних установах, неурядових організаціях тощо або у закладі ПТО з періодами практики у компаніях Стажування фахівців ПТО на підприємстві або у закладі освіти / професійної підготовки Викладання (викладацьке відрядження) у партнерській інституції Стажування в закладі освіти / професійної підготовки
			Ключовий напрям діяльності – КА2: Співпраця задля інновацій (Стратегічні партнерства ПТО)	Покращити реагування системи ПТО на специфічні потреби ринку праці, сприяти посиленню економічної конкурентоздатності в різних секторах	Сприяння структурованій та довготерміновій співпраці між закладами ПТО та стейкхолдерами (приватні підприємства, соціальні партнери, місцеві/регіональні органи влади, неурядові організації) Міжгалузєва співпраця з метою «наведення мостів» і поширення знань між формальним, інформальним секторами освіти й підготовки та сектором молодіжної політики
			Ключовий напрям діяльності – КА2: Співпраця задля інновацій (Альянси професійної майстерності)		Розроблення та запровадження програм, що відповідають вимогам ринку праці та потребам студентів (учнів, слухачів тощо) у різних секторах економіки Проекти, що сприяють навчанню без відриву від виробництва Проекти, що сприяють визнанню кваліфікацій на рівні ЄС
			Ключовий напрям діяльності – КА3: Підтримка реформ	Підтримка розробок/напрощень ЄС у сфері освітньої політики та відповідь на деякі конкретні цілі системи ПТО	Взаємне колегіальне навчання та спільне навчання у тематичних робочих групах Дослідження з покращення якості та забезпечення учнівських стажувань (Європейський Альянс учнівських стажувань) Підтримка інструментів ЄС (європейська система кваліфікацій ПТО – ECVET, європейська система забезпечення якості ПТО – EQAVET)
		Освіта дорослих	Ключовий напрям діяльності – КА1: Мобільність персоналу	Розвиток і розширення знань, навичок і компетентностей	Участь у структурованих курсах / тренінгах за кордоном Період стажування / спостереження за роботою в сфері освіти дорослих або у відповідній організації іншого сектору за кордоном Викладання (викладацькі відрядження)
			Ключовий напрям діяльності – КА2: Співпраця задля інновацій та обміну кращими практиками	Забезпечити можливості для якісного навчання та викладання для дорослих і покращити пропозиції щодо навчання провайдером освітніх послуг для дорослих (з фокусом на базових навичках, активному громадянстві та ключових компетентностях, пов'язаних із здатністю до працевлаштування)	Міжгалузєва співпраця з метою обміну досвідом і кращими практиками між організаціями Розроблення, тестування та затвердження нових навчальних планів, методів навчання або інноваційних педагогічних підходів Проекти, спрямовані на набуття базових навичок (писати, рахувати та володіти ІКТ), а також надання другого шансу на здобуття освіти або можливості навчатися у дорослому віці Покращення доступу до навчання для дорослих Розвиток стратегічної співпраці між провайдером освіти дорослих та місцевими/регіональними органами влади
			Ключовий напрям діяльності – КА3: Підтримка реформ	Сприяння розвитку національної політики та європейського діалогу щодо розвитку систем і практик освіти дорослих	Підтримка національних реформ (наприклад, побудова національних мереж і коаліцій груп інтересів) Підтримка інформаційних кампаній, що пропагують переваги навчання для окремих осіб, економіки та суспільства Взаємне колегіальне навчання керівників високого рівня, які беруть участь у виробленні політики, практиків, дослідників, а також відповідних організацій і груп стейкхолдерів
		Молодь	Ключовий напрям діяльності – КА1: Молодіжна мобільність	Покращення рівня володіння ключовими компетентностями та навичками у молодих людей, а також сприяння участі у демократичному житті в Європі та на ринку праці, активному громадянству, міжкультурному діалогу, соціальній інклюзії та солідарності Сприяння покращенню якості в роботі з молоддю, зокрема шляхом посилення	Проекти молодіжної мобільності (молоді люди та працівники сфери молодіжної політики) Молодіжні обміни Європейська волонтерська служба Структуровані курси: навчальні курси, заходи з налагодження контактів, навчальні візити за кордон Період стажування або спостереження на робочому місці у молодіжній організації за кордоном (у молодіжних організаціях, закладах освіти та професійної підготовки, компаніях тощо) Проекти мобільності, подані національними/регіональними державними органами та організаціями, активними у сфері Корпоративної соціальної відповідальності Широкомасштабні заходи Європейської волонтерської служби

	Підхід	Напрями діяльності	Цілі	Основні види діяльності за напрямом
		Ключовий напрям діяльності – КА 2: Співпраця задля інновацій та обміну кращими практиками (Розвиток потенціалу)	Сприяння співпраці та обмінам у сфері молодіжної політики між країнами-учасницями програми та країнами-партнерами з різних регіонів світу (Африки, Карибського басейну та Тихоокеанського регіону, Латинської Америки, Азії, індустріальних країн)	Стратегічна співпраця між молодіжними організаціями з одного боку та органами влади у країнах-партнерах з іншого Співпраця між молодіжними організаціями та організаціями в галузі освіти та професійної підготовки, а також представниками бізнесу, ринку праці та неурядовими організаціями Розвиток потенціалу молодіжних рад, молодіжних платформ та національних, регіональних і місцевих органів влади, що опікуються проблемами молоді, у країнах-партнерах Удосконалення менеджменту, урядування, розвиток інноваційного потенціалу та інтернаціоналізації молодіжних організацій Започаткування, тестування та запровадження кращих практик у роботі з молоддю Здійснення молодіжної мобільності з і до країн-партнерів (молодіжні обміни, Європейська волонтерська служба, мобільність працівників сфери молодіжної політики)
		Ключовий напрям діяльності – КА 3: Підтримка реформ	Співпраці з розвитку молодіжної політики на європейському рівні, пропагування Стратегії ЄС щодо молоді та заохочення Структурованого діалогу	Підтримка Відкритого методу координації (обмін досвідом, збір фактів) Підтримка структурованого діалогу у сфері молодіжної політики (зустрічі між молоддю та політиками, посадовцями, підтримка Національних робочих груп в рамках Структурованого діалогу) Підтримка Європейського молодіжного Форуму та партнерств громадянського суспільства з європейськими молодіжними неурядовими організаціями Запровадження інструментів прозорості та визнання ЄС: Youthpass Європейський тиждень молоді
Програма TAIEХ	Технічна допомога та обмін інформацією	- наближення, імплементація національного законодавства до <i>acquis communautaire</i> ; - сприяння інституційному розвитку органів державної влади; - підвищення кваліфікації державних службовців	Розбудова інституціональної спроможності, наближення та імплементації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу (<i>acquis communautaire</i>), а також його подальшого ефективного застосування	Розв'язання конкретних проблем розвитку та інтеграції, самостійного визначення своїх потреб, підготовки і подання заявок: - державними службовцями, що працюють у центральних органах виконавчої влади; - державними службовцями, що працюють в місцевих органах виконавчої влади та асоціаціях місцевих органів влади; - органами юстиції та правоохоронними органами; - членами законодавчих органів та державними службовцями, що працюють у законодавчих органах та органах місцевого самоврядування; - професійними та комерційними асоціаціями, що представляють соціальних партнерів; - представниками профспілок та спілок роботодавців
Програма TWINNING	Співпраця на рівні державних службовців аналогічних органів державної влади країн-членів ЄС та України	Стабільний розвиток, молодь, громадянство, місцеві державні послуги, мистецтво і культура, місцевий економічний розвиток, соціальна інтеграція, взаємна відповідальність	Впровадження елементів державного управління, необхідних для адаптації національного законодавства до норм і стандартів ЄС	Консультування (щодо підготовки законопроектів, з організаційно-інформаційних питань тощо), тренінги, навчально-ознайомлювальні поїздки та стажування

Зокрема, найширшою за цілями та напрямками діяльності є програма ЄС ЕРАЗМУС+ (відкрита для України на період 2014–2020 рр.), спрямована на сприяння мобільності носіїв людського потенціалу у сфері освіти, формування освітньо-кваліфікаційного та громадянсько-політичного потенціалу молоді як вагомого внеску у підвищення конкурентоспроможності людського потенціалу національної економіки. Основними напрямками діяльності програми є мобільність працівників освіти та студентів, стратегічні партнерства, підтримка реформ, співпраця задля інновацій та обміну кращими практиками у галузях шкільної, професійно-технічної, вищої освіти, освіти дорослих та молодіжної політики.

З 2006 року Україна використовує інструмент надання технічної допомоги та обміну інформацією TAIEХ, що дає можливість прискорити наближення національного законодавства, зокрема, в сферах регулювання розвитку людського потенціалу, до законодавства Європейського Союзу (*acquis communautaire*).

Окремої уваги також заслуговує програма TWINNING (застосовується в Україні з 2007 р.) як інструмент інституційної розбудови, заснований на співпраці державних службовців аналогічних органів державної влади країн-членів ЄС та України, що забезпечує ефективність регулювання окремих сфер розвитку людського потенціалу (табл. 1) на рівні з країнами-членами ЄС.

Зрештою, застосування програм Євросоюзу в Україні є вагомим рушієм формування загальноєвропейського економічного, соціального і правового простору розвитку людського потенціалу. За умов пріоритетності євроінтеграційного курсу, становлення конкурентоспроможності людського потенціалу України відбувається у напрямі орієнтації на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку. Адже, дотримання підходу людського виміру є основоположним аспектом соціально-економічної політики Співтовариства і застосовується як один із трьох вимірів безпеки разом з військово-політичним та економіко-екологічним вимірами [5, с. 423-424].

Висновки. Програми та інструменти ЄС щодо сприяння розвитку людського потенціалу України спрямовані на підвищення даного стратегічного економічного ресурсу до загальноєвропейського рівня. Конкурентоспроможний людський потенціал здатний стимулювати продуктивність національної економіки, стати активатором і прискорювачем євроінтеграційного процесу, що є перспективою подальших досліджень.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом та його державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://comeuroint.rada.gov.ua/komevoint/doccatalog/document?id=56219>
2. Інструмент європейського сусідства і партнерства – нові можливості для України / під ред. Н. Андрусевич. – Львів, 2008. – 160 с.
3. Програми та агентства ЄС // Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3Fart_id=224168756&cat_id=223346217
4. Національний Еразмус+ офіс в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.erasmusplus.org.ua/erasmus.html>
5. Механізми регулювання інтеграційних процесів в Україні : навч. посіб. / [І. В. Артёмов та ін.] ; Національна академія держ. управління при Президентові України, Закарпатський держ. ун-т. Навчально-науковий Інститут філософії та євроінтеграційних досліджень. – Ужгород : Ліра, 2009. – 656 с.

References

1. Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrainoyu z odniyei storony ta Yevropeis'kym Soyuzom ta yoho derzhavamy-chlenamy z inshoi storony. URL: <http://comeuroint.rada.gov.ua/komevoint/doccatalog/document?id=56219>
2. Instrument yevropeis'koho susidstva i partnerstva – novi mozhlyvosti dlia Ukrainy / Pid red. N. Andrussevych. – Lviv, 2008. – 160 p.
3. Prohramy ta ahentstva Yevropeis'koho Soyuzu / Yedynyi web-portal orhaniv vykonavchoi vlady Ukrainy. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3Fart_id=224168756&cat_id=223346217
4. Natsionalnyi Erasmus+ ofis v Ukraini. URL: <http://www.erasmusplus.org.ua/erasmus.html>
5. Mekhanizmy rehuliuвання intehratsiynih protsesiv v Ukraini : navch. posib. / I.V. Artiymov [ta in.] ; Natsionalna akademiya derzh. Upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy, Zakarpats'kyi derzh. un-t Navchalno-naukovyi Instytut filosofii ta yevrointehratsiynih doslidzhen. Uzhhorod : Lira, 2009. 656 s.

Надійшла 10.05.2015; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.